

Darja Štirn Koren, Vrtec Vodmat

Irena Japelj Novak, Vrtec Pod Gradom

Natalija Kučič Nikolić, Vrtec Ledina in Vrtec Dr. France Prešeren

LIKOVNO IZRAŽANJE OTROKA V VRTCU

Uvod

Izkušnje na področju umetnosti so zaradi celovitosti doživljanja in ustvarjanja pomemben dejavnik uravnoveženega razvoja otroka. Z umetnostjo se otrok izraža in komunicira, s čimer razvija svojo sposobnost uporabljanja simbolov. Estetsko doživljanje kot intenzivno čutno in intuitivno spoznanje doživetja otrok izrazi v umetnosti – otroška umetniška dela. Taka dela nastanejo takrat, ko ima otrok pri delu svobodo in se od njega pričakuje neposrednost, drugačnost in izvirnost. Pri tem se odražata otrokov prirojeni čut za umetniški red in privzgojeni čut za lepoto, ki ga oblikujeta socialno in kulturno okolje.

Pomembno vlogo pri kognitivnem razvoju malega otroka predstavljajo spodbude in možnosti, ki jih dajemo otroku na področju likovnega izražanja. Likovno izražanje je za otroka kot nekakšen pripomoček, s pomočjo katerega spoznava, raziskuje in razlaga svet okrog sebe.

Otrok, ki ima dosti priložnosti za svobodno izražanje, ima več možnosti za polnovredno razvijanje. Odrasli ljudje lahko s stvarnostjo, ki nas obdaja manipuliramo na najrazličnejše načine. Tisto kar nam je neznano, si lahko približamo z iskanjem dodatnih informacij. Pri tem nam lahko pomagajo lastne in tuje izkušnje, znanje in informacije, zapisane v najrazličnejših oblikah – knjige, internet... Mali otrok teh možnosti še nima, zato vidni svet raziskuje z gibanjem, ostalimi čutili, pa tudi s pomočjo risanja. Riše na primer hiše skozi katere se vidi, figure v nenavadnih položajih in podobno. Likovno izražanje mu pomaga pri prodiranju v kompleksnost stvarnosti in zakonitosti prostora, ki ga obdaja. Njegovo likovno izražanje, je pravzaprav njegovo likovno razmišljanje, likovni izdelki pa znakovni diagrami. S pomočjo likovnega izražanja otrok odkriva in razlaga lastnosti, vlogo in funkcijo predmetov in pojavov vidne stvarnosti ter zakonitosti, ki vladajo v njej.

Možnosti, ki jih ima otrok za to, da se svobodno likovno izraža pa imajo še drug pomemben vidik, ker se nastavki za oblikovanje ustvarjalne osebnosti izoblikujejo že v otroštvu. Pri tem je velikega pomena vloga odraslih (vzgojiteljev, staršev), saj kvalitetno delo na likovnem področju lahko prestavlja pot do oblikovanja ustvarjalne, razmišljujoče in kritične osebnosti.

Ob naštetem je pomembno tudi vedenje, da lahko umetniško ekspresijo otroka razumemo kot obliko otrokove avtorefleksije, kot način, s katerim otrok sporoča svoj čustveni, doživljajski in spoznavni svet, hkrati pa z opazovanjem, refleksijo o ekspresiji drugega prepozna tudi njegov svet in razmišlja o Drugem kot Drugačnem, od katerega se lahko uči in spozna tudi samega sebe (Kroflič, 2007).

Odrasli lahko spremljamo in tudi proučujemo kako potekata spoznavni razvoj in likovno oblikovni razvoj pri otroku. Pomembno je, da mu nudimo primerne dejavnosti, kot podlago in izziv za likovno ustvarjanje. Prav tako je pomembno, da je vzgojitelj kar se da ekspresiven, to pomeni, da otroka pritegne v odnos in dejavnosti in mu omogoči močna osebna doživetja in izkustva, opremljen tudi z občutenjem pedagoškega poslanstva, z zmožnostjo empatije kot vživljanja, prepoznavanja in dopuščanja osebne perspektive otroka ter z osebno zavzetim odnosom do poslanstva, ki ga uresničuje. Vzgojitelj naj vidi umetnost kot medij, ki spodbuja doživetja, občutenja in krepi interese ter radovednost pri otrocih. Na tak način, lahko poleg same ekspresije likovnega izdelka, daje pomen tudi poslušanju razlage ob izdelku, ki ga je otrok ustvaril ali doživel skozi prezentacijo, saj s tem spodbuja razvoj govora kot sredstva simbolne izmenjave, ta pa predstavlja uspešno komunikacijo otroka z okoljem v katerem živi (glej prav tam).

Predstavitev prakse

V pričujočem prispevku vam želimo predstaviti projekt, ki smo ga v letih 2005 do 2007 peljali v štirih ljubljanskih vrtcih in sicer v Vrtcu Vodmat, Vrtcu Ledina, Vrtcu Dr. France Prešeren in Vrtcu Pod Gradom. Poimenovali smo ga *»Vloga odraslega pri likovnih dejavnostih otroka«*, izvajali pa v okviru Inovacijskih projektov, ki jih razpisuje Zavod RS za šolstvo.

Inovacijski projekt je potekal po metodologiji akcijskega raziskovanja, ki zahteva jasno in vsem razumljivo postavljeno raziskovalno vprašanje in naslov. Projekt smo prijavili kot mrežni projekt, kar pomeni, da gre za sodelovanje več vrtcev v mreži.

Delo v projektu je potekalo na dveh nivojih: skupna srečanja vrtcev v mreži in srečanja članic vrtca.

Cilji, ki smo si jih zastavili v projektu so bili sledeči:

- Poznavanje otrokovega likovnega razvoja.

- Spreminjanje metodičnih postopkov – načinov dela pri likovnih dejavnostih v vrtcu (spremenjena vloga odraslega).
- Širjenje novega znanja.

Za dosego ciljev smo izvedli naslednje aktivnosti:

1. Izobraževanje, študij literature in konzultacije članic projektnih skupin z likovno pedagoginjo s Pedagoške fakultete, Univerze v Ljubljani, akademsko slikarko, prof. mag. Bredo Jontes.
2. Srečanja članic projektnih skupin znotraj posameznega vrtca in v okviru mreže štirih vrtcev z namenom refleksije novih spoznanj vzgojitelja po principih spreminjanja vloge odraslega in dajanju poudarka na spodbudnem okolju, ki ga pripravi vzgojitelj.
3. Oblikovanje inštrumentarija z namenom spremljanja strokovnega napredka strokovnega delavca (oblikovanje vprašalnikov, oblikovanje opornih točk oz. opomnikov za zapis: metodičnih postopkov, reflektiranje vloge odraslega, opažanj pri medsebojnih hospitacijah, refleksij na izobraževanja in študij literature)
4. Načrtovanje, izvajanje, spremljanje in evalvacija likovnih dejavnosti otrok.
5. V sodelovanju z Mestno galerijo Ljubljana in akademsko slikarko, prof. mag. Bredo Jontes, s Pedagoške fakultete, Univerze v Ljubljani, smo pripravili razstavo likovnih stvaritev otrok na temo človeške figure z naslovom: Otrokova pot v vizualno pismenost in umetnost.

Članice projektne skupine so zapisovale postopke priprave in izvedbe likovnih dejavnosti v oddelku (analiza priprave in poteka dejavnosti, analiza metodičnih ravnanj, odzivov otrok in oblikovanje idej, predlogov, refleksija vzgojiteljevih ravnanj...) z namenom spremljanja lastnega učenja. Vse članice projekta so oblikovale likovno mapo strokovnega delavca.

Na osnovi kazalcev zelenega stanja so strokovne delavke opredelile napredek, težave, ovire in možnosti za razvoj na individualnem nivoju in nivoju vrtca. Evalvacijo dela smo podkrepili z dokazi oz. primeri dobre prakse, ki smo jih zbrali v katalogu, ki predstavlja nabor primerov dobre prakse.

Ob koncu šolskega leta smo svetovalne delavke, po vnaprej opredeljenih kriterijih (instrument za evalvacijo dela v projektu), z vsako strokovno delavko pregledale likovno mapo projekta in opredelile njen strokovni napredek ter prispevek k delu v projektu.

Rezultati projekta so bili sledeči:

1. Strokovne delavke so se seznanile z novejšimi spoznanji o otrokovem likovnem razvoju (izobraževanje in samoizobraževanje).
2. Ugotovili smo, da je pomembno vedeti, kakšne dejavnosti naj pripravi odrasli kot podlago ali izziv za likovno ustvarjanje otrok in kakšna navodila (kdaj in kako) naj daje odrasli pri likovnem ustvarjanju otrok.
3. Likovne stvaritve otrok so ob uvajanju spremenjenega načina dela postale spremenjene. Opazna je bila različnost, manj je bilo prerisovanja in shematičnega risanja. Otroci so dalj časa vztrajali pri dejavnostih in niso rekli, da ne znajo nečesa narediti.
4. Oblikovali smo podrobne kazalce želenega stanja za področje likovnih dejavnosti otrok v vrtcu, ki vsebujejo konkretne smernice:
 - za oblikovanje prostora,
 - za izbiro sredstev in dejavnosti,
 - opredeljujejo vlogo odraslega in
 - otrokovo ustvarjanje oz. likovno izražanje.
5. Oblikovali smo katalog likovnih dejavnosti, v katerem so predstavljeni primeri dobre prakse, nabor dejavnosti, ki podpirajo različne likovne cilje.

Ob zaključku projekta smo prejeli Kumerdejevo nagrado, ki jo podeljuje Zavod RS za šolstvo za posebne dosežke na področju vzgoje in izobraževanja in sicer z naslednjo utemeljitvijo, da so vrtci v mreži prejeli priznanje za odlično partnerstvo z Zavodom RS za šolstvo in za dosežke na področju predšolske vzgoje, in sicer za razvoj in uvajanje novosti, povezanih z razvojno-raziskovalnim delom na področju likovnih dejavnosti v vrtcu, ozaveščanjem pomena otrokovega celovitega doživljanja in ustvarjanja ter prenašanja spoznanj na celoten kolektiv strokovnih sodelavcev in tudi staršev.

Namesto zaključka

Za konec lahko rečemo, da likovni razvoj dosegamo tako, da dejavnosti, ki jih ponujamo otrokom, pomenijo zanje ustrezen izziv. Le te otroku nudijo možnost, da konstruktivno spoznava in deluje v svojem okolju, kar si tudi sam želi, saj je radovedno, raziskovalno in ustvarjalno bitje. Ob upoštevanju njegove razvojne stopnje in individualnega razvoja otrok postane soustvarjalec procesa, v katerem lahko sledi svojim sposobnostim, interesom ter se individualno razvija.

Zelo pomembno je, da otrok črpa iz izkušenj, spodbudnega okolja, saj otrok lahko spoznava svet le iz neposredne izkušnje v interakciji z objekti, ljudmi, dogodki in na osnovi tega

konstruira nova razumevanja. Neposredna izkušnja odkrivanja sveta in likovnega ustvarjanja je v tem obdobju pogoj za njegov uspešni razvoj. Zato otroka v tem obdobju NE učimo risati. Otrok spoznava vidno-prostorske pojave z aktivnostmi v okolju in z likovnim oblikovanjem, uporabljajoč pri tem telo in vse čute. Njegov osebni interes ga vodi v raziskovanje, eksperimentiranje, opazovanje in na tej osnovi v konstrukcijo novega znanja.

Otrokova risba izraža njegovo razumevanje bistva, iskanje rešitev ... Zato je pomembno, da odrasli razume njegovo risbo in jo sprejme takšno, kakršna je. Tako se otrok čuti sprejetega, varnega in uspešnega, kar je zelo pomembno za njegovo nadaljnje raziskovanje in napredovanje ter iskanje novih rešitev. Otrokova svoboda pri likovnem ustvarjanju je zato nujna, pri čemer so enako pomembni poizkusi in napake, samostojno odločanje, vrednotenje, saj samo ob tem lahko razume, kaj počne.

Otrokova risba torej izraža njegov subjektivni svet. Pri otrokovi likovni ustvarjalnosti so merila vrednotenja vedno razvojno osmišljena. Osebni okus in estetska prepričanja odraslih ne smejo vplivati nanje. Zato je nujno poznavanje likovnega razvoja, da lahko otrokovo risbo občudujemo, razumemo in sprejmemo tudi takrat, ko ni podobna realnim stvarim. Samo na tak način se lahko otrok sam uči preko izkušnje s svetom in z likovnim oblikovanjem.

Literatura:

- ✓ Belamarič, D. (1987). Diete i oblik. Zagreb.
- ✓ Jontes, B. (2001). Likovni razvoj in otroška risba. Interno gradivo. Pedagoška fakulteta. Univerza v Ljubljani. Ljubljana.
- ✓ Jontes, B., Lesar, I. (2003). Problematika izvedbenega kurikula predšolske vzgoje na področju likovne umetnosti. Sodobna pedagogika, št. 2, let. 54, str. 158-170.
- ✓ Jontes, B. (2005). Otroška risba – Vizualno opismenjevanje in umetnost. Vodnik po razstavi. Mednarodni grafični likovni center. Ljubljana.
- ✓ Kroflič, R. (2007). Vzgojna vrednost estetske izkušnje. Sodobna pedagogika, let. 58, št. 3, str. 12–30.
- ✓ Kurikulum za vrtce. (1999). MŠŠ, Urad RS za šolstvo, Ljubljana.
- ✓ Marjanovič, L. M. in drugi. (2001). Otrok v vrtcu. Priročnik h Kurikulu za vrtce. Ljubljana.